

צריך הבעל להפר את חלקו? הלא חלקו לא נאסר כלל! (4)

ומתוצינן: לעולם בעל, לאו בכלל בריות הוא. ושאיני הכא, דמוכחא מלתא דעל היתרא קאסרה נפשה.

שבאופן זה, שאסרה את עצמה מתשמיש המיטה, מוכח שהתכוונה אף לבעלה. כיון שעל אחרים הרי היא אסורה בלאו הכי.

שנינו במשנה: יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה:

ולא קתני במשנה ובמעשר עני.

ומשמע, שהמודרת הנאה מהבריות, אינה יכולה ליהנות ממעשר עני.

ומקשינן:

והתניא בברייתא: ובמעשר עני — שיכולה היא אף ליהנות ממעשר עני, ונמצא שיש סתירה בין דברי המשנה לדברי הברייתא.

ומתוצינן:

אמר רב יוסף: לא קשיא.

הא רבי אליעזר, הא רבנן.

דתנן: בי אליעזר אומר, אין אדם צריך לקרות שם [להחיל חלות שם מעשר על עשירית מהפירות] על מעשר עני, של דמאי.

[בשם "דמאי" נקראים פירות של עמי הארץ, שגזרו חכמים להפריש מהם מעשרות, על אף שרוב עמי הארצות מעשרים את פירותיהם, כיון שחשודים הם שאינם נזהרים להפריש מעשרות].

וסבר רבי אליעזר, שהיות ודמאי הוא רק גזירת חכמים מחמת חשש ספק טבל, וגם אם יפריש את המעשר עני הוא לא יהיה חייב ליתנו לעניים, היות שספק ממון לקולא, לכן, לדעתו, אין צורך אפילו לקרוא שם על מעשר עני כלל.

והחכמים אומרים: קורא שם [מחיל חלות שם ב-T9 של מעשר עני על עשירית מפירות הדמאי], ואין צריך להפריש את המעשר הצידה בפועל, אלא משאירו במקומו, ומשתמש בו לעצמו, כיון שספק ממון לקולא.

והסבר המחלוקת הוא:

והר"ן מסביר גרסה זו, שהגמרא מקשה כך: אם נאמר שבעל הרי הוא בכלל בריות, אפשר לפרש שהאשה התכוונה לאסור על עצמה הנאת תשמיש מכל היהודים, כיון שאף בעלה בכלל זה. אבל אם נאמר שבעל לאו בכלל בריות, אי אפשר לפרש שהיא אסרה על עצמה הנאת תשמיש, כיון שאם אין בעלה בכלל הנדר הרי לא אמרה כלום בנדרה, שהרי בלאו הכי היא אסורה על כולם, ועל כן מוכרחים לפרש שכונתה היא לאסור על עצמה את כל ההנאות מהיהודים. ואם כן, הרי זה נדרי ענוי נפש, ויכול

מותר לה, ואיסור כולל חל על איסור אחר. אך הקשו על זה התוספות, שהרי הגמרא אמרה בתחילת הפרק שכוליה פרקין רבי יוסי היא, ואם כן הרי רבי יוסי סובר שאין איסור חל על איסור אפילו כאשר האיסור הוא איסור כולל.

4. זוהי גירסה ראשונה בר"ן. וכך נראה שהיא גם גירסת הרא"ש והתוספות,

ובנוסחאות הגמרא מובא כך: ואי אמרת בעל לאו בכלל ביות נדרי ענוי נפש הן ויפר לה לעולם.

ראות עיניו, ואין כל עני יכול לקחת את המעשר בעצמו בעל כרחו של בעל הפירות. ואם כן, יש לבעל הפירות "טובת הנאה" בפירות.

וביון דאית ליה טובת הנאה, לא מהניא — אסור לה לאשה שנדרה הנאה מהבריות ליהנות מבעל הפירות, הנותן לה את המעשר עני, היות והיא נהנית ממי שיש לו זכות מסוימת של "טובת הנאה" בפירות.

ולמאן דאמר [אינו] קורא שם [לדעת רבי אליעזר], **קסבר "ספקו אינו טובל"**.

ובל שספקו אינו טובל אינו נכלל בכלל שאר התרומות ומעשרות, ולא נאמר בו לשון "נתינה" אלא לשון "עזיבה", דהיינו, שנצטוו הבעלים לעזוב את המעשר עני, ולהניח לכל עני שבשוק ליקח בעצמו את המעשר, ואין לבעלים זכות לחלק את המעשר כפי ראות עיניו.

לדעת רבי אליעזר "אין ספיקו טובל"⁽⁵⁾. דהיינו, אין הפירות אסורים באכילה אם לא עישר מעשר עני, ולכן אין צורך מספק לעשרו.

ולדעת רבנן "ספיקו טובל", דהיינו הפירות אסורים באכילה כל זמן שעדיין לא עישר מהפירות מעשר עני, ולכן חייבים מספק לעשרו.⁽⁶⁾

ותולה הגמרא את הנידון, האם מודרת הנאה מהבריות מותרת לקבל מהם מעשר עני, במחלוקת זו:

מאי לאו, למאן דאמר ספקו טובל [לדעת חכמים], נמצא שמעשר עני נכלל בכלל שאר תרומות ומעשרות, שנאמרה בהם לשון "נתינה", והמצוה היא על בעל הפירות ליתן את התרומות והמעשרות לכהן וללוי ולעני.

וקסבר אית ליה טובת הנאה — זכותו של בעל הבית היא לחלק את המעשר עני כפי

הבעל להפר לה אף את חלקם של שאר היהודים.

הטעם שכתוב "אין ספיקו טובל" אפילו שלמאן דאמר זה אף כאשר ודאי שלא עישרו מעשר עני מותרים הפירות באכילה, היינו משום שמדרבנן אסורים הפירות באכילה כאשר ודאי שלא עישרו מהם מעשר עני. אלא שכאשר זהו ספק מעשר עני לא החמירו רבנן ומותרים הפירות באכילה. [ראשונים]

5. הטעם שכתוב "אין ספיקו טובל" אפילו שלמאן דאמר זה אף כאשר ודאי שלא עישרו מעשר עני מותרים הפירות באכילה, היינו משום שמדרבנן אסורים הפירות באכילה כאשר ודאי שלא עישרו מהם מעשר עני. אלא שכאשר זהו ספק מעשר עני לא החמירו רבנן ומותרים הפירות באכילה. [ראשונים]

6. הר"ן מפרש את הסבר המחלוקת של רבי אליעזר ורבנן, כך:

הטעם שכתוב "אין ספיקו טובל" אפילו שלמאן דאמר זה אף כאשר ודאי שלא עישרו מעשר עני מותרים הפירות באכילה, היינו משום שמדרבנן אסורים הפירות באכילה כאשר ודאי שלא עישרו מהם מעשר עני. אלא שכאשר זהו ספק מעשר עני לא החמירו רבנן ומותרים הפירות באכילה. [ראשונים]

6. הר"ן מפרש את הסבר המחלוקת של רבי אליעזר ורבנן, כך: טעמו של רבי אליעזר הוא, כיון שמעשר עני עצמו מותר באכילה לזרים ואין איסורו אלא

הטעם שכתוב "אין ספיקו טובל" אפילו שלמאן דאמר זה אף כאשר ודאי שלא עישרו מעשר עני מותרים הפירות באכילה, היינו משום שמדרבנן אסורים הפירות באכילה כאשר ודאי שלא עישרו מהם מעשר עני. אלא שכאשר זהו ספק מעשר עני לא החמירו רבנן ומותרים הפירות באכילה. [ראשונים]

הטעם שכתוב "אין ספיקו טובל" אפילו שלמאן דאמר זה אף כאשר ודאי שלא עישרו מעשר עני מותרים הפירות באכילה, היינו משום שמדרבנן אסורים הפירות באכילה כאשר ודאי שלא עישרו מהם מעשר עני. אלא שכאשר זהו ספק מעשר עני לא החמירו רבנן ומותרים הפירות באכילה. [ראשונים]

נכסיו, ואז הוא יחשב עני, ויוכל לקחת לעצמו את המעשר עני.

ורבנן סברי, נכסיה לא מפקר איניש, המירתת דלמא זכי בהו איניש אהרינא — אין אדם מפקיר את נכסיו מחשש שמא יקדים אדם אחר ויזכה בכל נכסיו. **הלכך, נחשדו עמי הארץ שלא יעשרו את פירותיהם.**

ולפיכך, צריך לעשר מעשר עני בפירות דמאי משום שיש לחוש שמא אינם מעושרים.

ולפי זה, אין הנידון האם מודרת הנאה יכולה ליהנות ממעשר עני תלוי במחלוקתם של רבי אליעזר ורבנן.

רבא אומר: כך יש לתרץ את הסתירה בין דברי המשנה לדברי הברייתא:

כאן במשנה, מדובר במעשר עני המתחלק בתוך הבית. לאחר שכבר הכניס את תבואתו אל ביתו, ומפריש ממנה מעשר עני, **דכתיבא ביה "נתינח", ונתת ללוי לגר,** ונומר. ובמעשר עני זה יש לבעל הפירות טובת הנאה בכך שהוא יכול לחלק את המעשר כפי ראות עיניו. ומשום הכי אסור ליה [לאשה שנדרה הנאה מהבריות] **לאיתהנויי מהמעשר, שהרי היא נהנית מבעל הפירות שנותן לה את המעשר.**

כאן בברייתא, מדובר במעשר עני המתחלק

ולדבריו, **לית ליה לבעל הפירות טובת הנאה במעשר עני, ושרי ליה לאיתהנויי** — ומותרת האשה שנדרה הנאה מהבריות ליהנות מן המעשר עני כיון שאינה נהנית מבעל הפירות, שהרי יכולה היא ליקח את המעשר בעל כרחו.

אמר ליה אביי לרב יוסף: אין הסבר המחלוקת כדברך, שנחלקו אם מעשר עני טובל את הפירות.

אלא, **דכולי עלמא סוברים שפסקו טובל,** וללא הפרשת מעשר עני אסורים הפירות באיסור אכילת טבל.

ורבי אליעזר ורבנן — בהא קמיפלגי:

רבי אליעזר סבר, לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני [אין עמי הארץ חשודים שלא יפרישו מעשר עני].

ולכן אין צורך לעשר מעשר עני בפירות דמאי, שהרי אין אנו חוששים שמא אין הפירות מעושרים אלא הם טבולים למעשר עני.

והטעם לכך שאינם חשודים על אי הפרשת מעשר עני, הוא: **כיון דאילו מפקר נכסיה, והוי עני, ושקל ליה הוא — לית ליה פסידא** —

משום שאין העם הארץ מפסיד מכך שיעשר את הפירות, כיון שהוא יכול להפקיר את

הוא איסור חדש, היה מקום לאסור את הפירות באיסור טבל אף כאשר לא הופרש מהם מעשר עני ואין זה משנה אם המעשר עני עצמו אסור באכילה או לא.

יש כאן תערובת תרומה או מעשר, ולכן אומר הר"ן שכיון שמעשר עני אינו אסור באכילה, אז אף כאשר עדיין לא הופרש המעשר עני מותרים הפירות באכילה. כי אם נאמר שאיסור הטבל

אם נדר ואמר: קונם כהנים אלו ולוים אלו נהנין לי, יטלו כהנים ולוים אחרים את תרומותיו ומעשרותיו, אבל להני כהנים ולוים שאסר עליהם את הנאתו, לא, ואסור לו לתת להם תרומות ומעשרות.

ויש להוכיח מזה:

אלמא טובת הנאה ממון — שזכות זו של טובת הנאה נחשבת זכות ממונית, ולכן אסורים כהנים ולוים אלו שאסרם בהנאתו ליהנות מכך שנותן להם את התרומות ומעשרות.

ואם כן קשיא רישא על הסיפא.

ומתריצין:

אמר רב הושעיא:

לא קשיא. הא רבי. והא רבי יוסי ברבי יהודה.

דתניא: הגונב טבלו של חברו, ואכלו, (8) **משלם לו דמי טבלו.** דהיינו את דמי כל הטבל, דברי רבי.

בתוך הגרנות, לפני שמכניס את תבואתו לביתו, שבאופן זה אין בעל הפירות מחלק את המעשר כפי ראות עיניו, אלא מניחו בגורן, וכל עני יכול ליקח את המעשר, כיון דכתיב ביה "והנחת בשעריך". ואז אין לבעלים טובת הנאה מכך, ושרי ליה [לאשה שנדרה הנאה מהבריות] **לאיתהנויי מהמעשר עני,** כיון שאינה נהנית מהבעלים, שהרי יכולה היא לקחת בעל כרחו:

שנינו במשנה: **כהנים ולוים נהנין לי, יטלו כו;**

ומוכיחה הגמרא מדין זה:

אלמא טובת הנאה אינה ממון — אין זכות זו של טובת הנאה נחשבת זכות ממונית. ולכן על אף שאסר את הנאתו על כהנים ולוים, יכולים הם ליקח ממנו תרומות ומעשרות, משום שאין זה נחשב שנהנים הם ממנו הנאה ממונית. (7)

ומקשינן:

אימא סיפא — מהסיפא מוכח הפוך, לפי ששינונו בה:

הרמב"ם, שפסק שאסורים הכהנים לקחת תרומות ומעשרות על אף שפסק בכמה מקומות שטובת הנאה אינה ממון.

ולפי זה מיושב, כיון שהרמב"ם סובר שויתור אסור במודר הנאה, לכן אפילו אם טובת הנאה אינה ממון, אסורים הכהנים ליהנות ממנו הנאה זו, על אף שאינה הנאה ממונית.

8. בגמרא בקידושין הובאה ברייתא זו אך לא כתוב שם שהגנב אכל את זה, ועייין ברש"ש כאן בהרחבה ובקהילות יעקב בבבא מציעא סימן י'.

7. בתוספות ר"י הזקן בקידושין כותב שכל זה הוא רק לפי מאן דאמר שויתור מותר במודר הנאה, ולכן כדי שיהיו הכהנים אסורים לקחת תרומות ומעשרות צריך שזה יחשב הנאה ממונית.

אבל לפי מה שקיימא לן שאף ויתור בעלמא אסור במודר הנאה אם כן אסורים הכהנים ליקח תרומות ומעשרות אפילו אם טובת הנאה אינה נחשבת זכות ממונית כיון שבכל מקרה יש פה הנאת ויתור.

ולפי זה מיישב הכסף משנה את דברי

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו משלם אלא דמי חולין שבו, אך אינו חייב לשלם את שווי דמי התרומה שהיה הבעל הפירות חייב להפריש מהטבל וליתנה לכהן.

מאי לאו, בהא קמיפלגי —

פג-א & **דרבי סבר, טובת הנאה ממוון —** זכות זו של טובת הנאה בתרומות ובמעשרות נחשבת כזכות ממונית, ומכוחה של זכות ממונית זאת יש בעלות לבעל הפירות בפירות של התרומות והמעשרות, ולכן חייב הגנב לשלם את דמיהם לבעל הפירות.⁽⁹⁾

ורבי יוסי בר רבי יהודה סבר: טובת הנאה אינה ממוון — אין זכות זו של טובת הנאה נחשבת זכות ממונית, ואין התרומות ומעשרות נחשבים כשייכים לבעל הפירות, ולכן אין הגנב חייב לשלם לבעל הפירות את שווי התרומות ומעשרות שבטבל.

ונמצא שדין זה שנוי במחלוקת תנאים, ועל כן מתרץ רב הושעיא שהרישא דמתניתין היא לפי רבי יוסי בר רבי יהודה, וסיפא דמתניתין היא לפי רבי.

ודחינן:

לא, דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממוון.

אלא הכא, במתנות כהונה שלא הורמו קא

מיפלגי — מחלוקתם של רבי יוסי בר רבי יהודה ורבי היא כיצד צריך להתייחס למתנות כהונה מבחינה ממונית לפני הפרשתם מהטבל.

דעת רבי יוסי בר רבי יהודה היא, שהתרומות והמעשרות נחשבים כאילו הופרשו כבר והם קיימים, מבחינה ממונית. ואם כן, מעורב בתוך הטבל חלק של הכהנים והלויים ואין הוא שייך לבעל הפירות. ועל כן, אין הגנב חייב לשלם את חלק התרומות ומעשרות לבעל הפירות.

ודעת רבי היא, שכל זמן שעדיין לא הופרשו תרומות ומעשרות הרי כל הפירות נחשבים טבל גרידא, ואין כאן חלק של כהנים, ולכן חייב הגנב לשלם את דמי כל הטבל למי שגנב אותו מהם.

ומקשינן על דחיה זו:

ואי לפי כולי עלמא טובת הנאה אינה ממוון, אם כן מה לי הורמו מה לי לא הורמו [מה לי אם נחשבים התרומות ומעשרות כאילו הופרשו כבר, מה לי אם אינם נחשבים כן]. הלא בכל אופן אין סיבה לחייב את הגנב לשלם כנגד שיווי התרומות ומעשרות, שהרי לבעל הפירות אין לו מזה כלום.⁽¹⁰⁾

ומפרשינן פירוש אחר:

הבעלים נחשב בעלים גמורים על התרומות ומעשרות והוא חייב לשלם דמי כולו לגמרי.

10. הגמרא בקידושין מתרצת על שאלה זו, שמדובר כאן בישראל שירש פירות אלו מאבי אמו הכהן, ורבי סובר שמתנות שלא הורמו הרי הם כאילו קיימים, ואם כן אינו חייב ליתנם לכהן

9. הריטב"א בקידושין (דף נח ב) מביא ב' שיטות בדברי רבי.

א. שלדעת רבי חייב הגנב לשלם את שווי דמי החולין שבו, וכנגד התרומות ומעשרות אינו חייב לשלם אלא לפי כמה ששוה טובת הנאה. ב. שהגנב חייב לשלם את שווי כל דמי הטבל לגמרי, שמכיון שטובת הנאה נחשבת ממוון אז